

Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος.

(Συνέχεια. ἴδε φυλλάδ. 205.)

—000—

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ βίος τοῦ ἐνδόξου τούτου πρέσβους, τοῦ ὁποίου τὴν μάθησιν καὶ τὴν ἐλευθερίον παιδείαν θέλει γνωρίσει ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῶν ἐφεξῆς. Τὰ σωζόμενα συγγράμματά του εἶναι τέσσαρες ἐπιστολαὶ περὶ Τουρκικῆς πρεσβείας, δύο σύντομοι διτρίβαι περὶ τῶν τότε Ὀθωμανικῶν πραγμάτων, καὶ ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Ῥοδόφιλον Β', πραγματευόμεναι εὐρωπαϊκὰς ὑποθέσεις (1). Ταῦτα ὅλα ἐτυπώθησαν τὸ 1633 παρὰ τῶν ἀδελφῶν Elzevir. Αἱ περὶ Τουρκικῆς πρεσβείας ἐπιστολαὶ ἐδημοσιεύθησαν πλεον τῶν ἄλλων αὐτοῦ συγγραμμάτων, μετεφράσθησαν δὲ καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν, τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν.

Ὅλα τὰ συγγράμματα ταῦτα εἶναι λατινιστί γραμμένα, καὶ ἀμφιδόλῳ ἂν ἡδύνατο γλαφυρότερον νὰ γράψῃ εἰς τὴν μητρικὴν του, τὴν Ὀλλανδικήν. Τὸ ὅρος του εἶναι ἀπλὸν, ἀφελές καὶ διαπεπαικισμένον μὲ πολλὰ ῥητὰ τῶν ἀρχαίων Λατίνων συγγραφέων· αἱ δὲ γνώμαί του περὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς τότε Τουρκίας καὶ Εὐρώπης, ἐκφράζονται μὲ πλεοντέραν ἐλευθερίαν καὶ τῶν σημερινῶν ὁμοίων ὑπομνημάτων. Ὁ ἀναγνώστης τέρπεται βλέπων τὴν εὐστοχὸν χρῆσιν Λατινικῶν λέξεων. Τὰ παράδοξα ἔθιμα τῶν Ὀθωμανῶν, τὰ δυσχερέστατα ἀντικείμενα, περιγράφονται ὅλα μὲ τὴν αὐτὴν γλαφυρότητα καὶ πολυμάθειαν. Εἰς τὰς περὶ τῆς πρεσβείας ἐπιστολάς του, ἀναφέρει πολλάκις λέξεις τουρκικὰς ὀρθότατα γραμμένας (2).

Εἰς ἡμᾶς προπάντων τοὺς Ἕλληνας αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εἶναι θησαυρός, καὶ ἂν ὁ Βυσβέκ δὲν ἀναφέρει, πλὴν σπανίως, τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατοικοῦντας Γραικοὺς μετὰ τῶν ὁποίων φαίνεται δὲν ἐσχέτιζτο, ἐξιστορεῖ ὁμῶς τὴν βασιλείαν τοῦ Σουλεϊμάνου, τὰς αἰματηρὰς ἀνταρσίας τῶν υἱῶν αὐτοῦ, καὶ τὰς πολλὰς πανουργίας τῶν τότε Ὀθωμανῶν μεγιστάνων μετὰ τόσης ἀκριβολογίας, ὥστε δύνανται νὰ ἐπιχύσωσι πολὺ φῶς εἰς τὴν πολυδάκρυτον ἱστορίαν τῶν τότε ὑποτελῶν Γραικῶν. Οὐδεὶς, οὔτε ξένος, οὔτε Ἕλλην, δύναται σήμερον νὰ ἐξιστορήσῃ τοῦ Σουλεϊμάνου τὴν κραταίαν βασιλείαν, χωρὶς νὰ μελετήσῃ τὸν φιλαλήθη τούτον ἄν-

δρα. Ὅτι πλεονότερον συσταίνει τὴν συγγραφὴν εἶναι ἡ ἀκριβὴς περιγραφή τῶν στρατιωτικῶν ἐθίμων καὶ πολλῶν συνθηκῶν τῶν Ὀθωμανῶν, κατ' ἐξοχὴν δὲ τοῦ συνετοῦ βίου διὰ τοῦ ὁποίου κατεκράτησαν τόσα ἔθνη, καὶ μετὰ πᾶσαν ἐκδρομὴν παρεσκευάζοντο εἰς νέαν, ὥς νὰ μὴν ἡσθάνοντο τὸν καύσωνα τοῦ θέρους, τὸ ψύχος τοῦ χειμῶνος, τὸν κάματον καὶ τὴν πείναν.

Πολύτιμον εἰς ἡμᾶς ἐθεώρησα τὸν συγγραφέα τούτον, πολυτιμότερον ἀτυγκρίτως καὶ αὐτοῦ τοῦ Γυλλίου, τὸν ὁποῖον οἱ τοπογράφοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχουν πάντοτε ἀνά χειρός. Εἷχα συλλέξει ἀπὸ τὸν τελευταῖον τούτον ὅσα σποράδην περὶ τῶν Γραικῶν ἀναφέρει, ἀλλ' αἱ εἰδήσεις αὗται, μὴ σχετιζόμεναι μετὰ τοῦ συγγράμματος ὅλου, μ' ἐράνησαν ἀκκτάληπτοι εἰς τὴν ἀναγνώστην. Ὁρθότερον λοιπὸν ἔκρινα ν' ἀκολουθήσωμεν τὸν Βυσβέκ εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείαν, καὶ εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ περιοδείαν κατὰ τὴν Ἀμάσειαν ὅπου τότε ἐστρατοπέδευεν ὁ Σουλεϊμάνης, καὶ νὰ τὸν ἀκούσωμεν διηγουμένον ὅσα ἐνδιαφέρουν ἡμᾶς τε καὶ τοὺς Ὀθωμανοὺς.

Ὁ Βυσβέκ ἦλθεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν διὰ ξηρὰς ἀπὸ τῆς Βιέννης· ἀστεία δὲ εἶναι τὰ πλεῖστα τῶν συμβάντων αὐτοῦ καὶ αἱ μύρια κακοπάθειαι ἐνεκα τῶν ὁδῶν του, τῶν Γενιτσάρων, κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ ξενοδοχεῖα τὰ ὁποῖα, λέγει, ὀνομάζουν Caravasarai. Οἱ ὁδογῆοί του, πληνόμενοι ἀπὸ τὸ φέγγος τῆς σελήνης, τὸν ἐξυπνίζαν πάρωρα, καὶ πολλάκις ἐτοιμασθέντα ἀπέπεμπον ἐκ νέου εἰς τὴν κλίνην. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ἐγείρεται μόνος του, λέγων ὅτι ἔχει ἀλάσθαστον ὁδὸν τῆς ὥρας. Οἱ Ὀθωμανοί, βλέποντες μὲ θυμωσμὸν ὅτι ἐγνώριζε κάλλιστα πόσον ἐχρειάζετο νὰ ἐξημερώσῃ, ἐθαύμαζαν τὴν ἀξιοπίστον μαρτυρίαν τῶν ὥρολογίων του. Τοιοῦτοτρόπως αὐτὸς καὶ αἱ συνοδίται του ἐκοιμῶντο ἀνενοχλήτως (1). Διαβλίνων διὰ τῆς Βουλγαρίας, εὗρε πάντα τὰ τρόφιμα εὐθηνότατα, τὸ μὲν πρόβατον ἐπωλεῖτο τριάκοντα πέντε ἄσπρα, τὸ δὲ δίστηλον ἤϊζε πεντήκοντα ἄσπρα (2). Βλέπων εἰς τὰς κω-

(1) Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὀλιγώτατα ἦσαν τὰ ὥρολόγια εἰς τὴν Εὐρώπην. Οὐδόλως λοιπὸν παραδόξον ἂν δὲν τὰ ἐγνώριζαν οἱ Ὀθωμανοί, ἢ τοῦλάχιστον οἱ ἀγροῖκοι ὁδογῆοί του, οἱ Γενιτσαροὶ. Μετὰ καιρὸν ὅμως, τοσαῦτα εἰσήλθοντο εἰς τὴν Τουρκίαν, ὥστε περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, οἱ ὥρολογοποιοὶ Ἀγγλοὶ ἠπὸρουν τί ἐγίνοντο τόσα ὥρολόγια εἰς τὴν Τουρκίαν. Ὁ Γεώργιος Πρίστ, ἐμπειρὸς ὥρολογοποιὸς Ἀγγλος, ὁ ἀποστείλας ἄλλοτε τὴν ποσότητα ὥρολογίων, εἶπεν ἀστείλόμενος πρὸς φίλον του τινά, ὅτι οἱ δρόμοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρέπει νὰ στρώνυνται μὲ Ἀγγλικά ὥρολόγια. Τὴν τὴν χρῆσιν τῶν ὥρολογίων εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀποδίδει ὁ Felix Beaujour ἐν τῇ περὶ Ἑλλάδος συγγράμματι αὐτοῦ, εἰς τὴν ἑλληνικὴν δημοσίαν ὥρολογίον, καὶ τὰς συνεχεῖς προσευχὰς τῶν Ὀθωμανῶν. (Tableau du commerce de la Grèce. Tom. II. p. 19.)

(2) Asperi L. coronatum constituunt. σελ. 44. Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος, τὸ Τουρκικὸν γρόσιον εἰζήκεν ἔξ ἀνάγκης καθαροῦ ἀργυρίου. Μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Μαχμούδ, περὶ τὰ μέσα τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος, τὰ γρόσια εἶχεν ἀξίαν κατ' ἐν δέκατον ὀλιγώτερον τῆς προτέρας.

(1) Legationis Turcicae, Epistolae Quatuor.

— Exclamatio, sive de re militari contra Turcam instituenda, consilium.

— Solimani Turcarum Imp. Legatio ad Ferdinandum Rom. Imp. anno 1542.

— Epistolae ad Rudolphum II. Imperatorem.

(2) Ηρβ. Capi-dervent — portam angustiarum — δηλ. τὴν ὁδόδο. Carabouluck — nubem nigram — μέλαν νέφος.

Caradeniz — mare nigrum — Μαύρη θάλασσα.

Dervis — Monachus Turcarum — Μοναχὸς Τούρκος.

μπούλεις τὸν ποικίλον καὶ πολυχρώματον ἱματισμὸν τῶν γυναικῶν λέγει· «*Εἶδ' αὖ μοῦ ἦλθε κατὰ νοῦν πόσον ματαία καὶ μηδαμινὴ εἶναι ἡ κοινῶς λεγομένη εὐγένεια·* διότι ὅταν ἡρώτητα ποῖον τὸ γένος τινῶν νεκνίδων εὐσχημοτέρως μορφῇ με ἀπεκρίθησαν ὅτι ἄλλαι μὲν κατήγοντο ἀπὸ περιμανεστάτους σατράπας, ἄλλαι δὲ ἀπὸ βασιλεῖς· καὶ ὁμῶς σήμερον γίνονται σύζυγοι βουκόλων καὶ ποιμένων. Τοιαύτη εἶναι ἡ εὐγένεια εἰς τὸ βασίλειον τῶν Τούρκων. Ἰθα μετέπειτα ἀλλαχοῦ ἀπογόνους τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γένους τῶν Καντακουζηνῶν καὶ Πηλαιολόγων, ζώντας μεταξὺ Τούρκων, πενεστέρους καὶ αὐτοῦ τοῦ Διονυσίου εἰς Κόρινθον (1)· διότι οἱ Τούρκοι, πλὴν τῶν ἐχόντων προσωπικὴν ἀρετὴν, οὐδὲνα ὑπολήπτονται, καὶ ἐξ αὐτῶν ἴτι τῶν ὁμοθρήσκων τῶν.— Πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως διήλθα μὲν διὰ γεφύρας δύο χαριστάτους κόλπους τῆς θαλάσσης, τὰ περίχωρα τῶν ὁποίων, ἂν ὁπωσὺν ἐκαλλιεργοῦντο, οὐδὲν χαριέστερον ἤθελεν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον· οἱ τόποι οὗτοι φαίνονται θρηνοῦντες τὴν τύχην ἐκυτῶν παραμελουμένων ἀπὸ βάρβαρον κύριον κ.

Ὅτε ἐβόησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Βυσβέκ τὴν 20 Ἰανουαρίου 1555, ὁ Σουλεϊμάνος ἔλειπεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀφ' αἷς τοποτηρητὴν Ἰβραχὴμ πασῶν τὸν Εὐνούχον. Ὁ δὲ Ρουστάν, σύζυγος τῆς θυγατρὸς τοῦ Σουλτάνου, τοῦ ὁποῦ πολλὰκις ἀναμνησκαται ἡ ἱστορία, εἶχε πέσει εἰς μεγίστην δυσμένειαν. Ταχυδρόμοι πάραυτα ἐπέμφθησαν εἰς τὸν Σουλτάνον, ἀναγγέλλοντες τὴν ἔλευσιν τοῦ πρέσβεως. Ἐντοσούτω μέχρι τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀπαντήσεως, ἀπεράσισε νὰ περιεργασθῇ τὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀγνωστα τότε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους. Αἰδᾷ δὲ τῶν πλειοτέρων ἀρχαιοτήτων σύντομον ἱστορικὴν περιγραφὴν, λέγων ὅτι ταῦτα ὅλα μέλλει νὰ καταστήσῃ γνωστότερα ὁ ἱστορικότατος Πέτρος Γύλλιος. Δικαίως θρηνοῦμεν τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ πολυμαθοῦς πρέσβεως, παραβλέψαντος τὰ πλεῖστα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρχαῖα ἱδρύματα, ἐνῶ πολλάκις περιγράφει λεπτομερέστατα τὴν φυσικὴν ἱστορίαν ζώων καὶ φυτῶν ἐξ ὧν πολλὰ τότε ἦσαν ἀγνωστα εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ μελετῶν τὸ σύγγραμμα τοῦ Βυσβέκ πρέπει νὰ ἐνθυμῇται ὅτι οὗτος συνέγραψεν ὅχι ἀρχαιολογικὴν ἱστορίαν, ἀλλὰ τὸν πολιτικόν, κοινωνικόν καὶ θρησκευτικόν βίον τῶν Ὀθωμανῶν, ἀφίνων εἰς ἄλλους τὰ περὶ τῆς ἀρχαιότητος, ἂν καὶ δεικνύεται δεινότατος καὶ εἰς τούτων τὴν γνῶσιν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὀλίγων ἀρχαιολογικῶν αὐτοῦ παρατηρήσεων. Λαβὼν παρὰ τῆς ἀρχῆς ἀδειαν, περιῆλθεν ἀκωλύτως τὴν Κωνσταντινούπολιν, φροντίσας νὰ ἐπισκερθῇ πρῶτον τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, περὶ τῆς ὁποίας οὐδὲν νέον ἢ ἀξιοσημείωτον λέγει. Τὸ φιλόκαλον τοῦ Βυσβέκ φαίνεται κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς θέσεως τῆς Κων-

σταντινουπόλεως· ἐκθιναίνει τὴν καλλονὴν τῶν ὀρέων, τοὺς λειμῶνας, τοὺς εὐαριθμούς καὶ ἀσφαλεῖς κόλπους τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντίδος. Τὸ πλῆθος τῶν ἀναπλεόντων καὶ καταπλεόντων πλοίων τὸν ἐκπλήττει, καθὼς καὶ ἡ πολύφορος ἀλιεῖα εἰς τὴν ὁποίαν κατεγίνοντο οἱ Γραικοὶ πλέον τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ζώων λέγει ὅτι τούτων πολλὰ δὲν ἐγγίζουσιν οἱ Τούρκοι, καὶ κατὰ τοῦτο ἐπίσης δεισιδαίμονες εἶναι καὶ οἱ Γραικοὶ (1), ὅτι βατράχους, κοχλίας καὶ χελώνας δὲν τρώγουν, καὶ πρὸς μαρτυρίαν διηγεῖται τὰ ἀκόλουθα· «*Παρέλθω εἰς τὴν οἰκίαν μου νέον τῆς Γραικικῆς ἐκκλησίας ὡς οἰκονόμον· ποτὲ δὲν κατώρθωσαν οἱ συνάδελφοι αὐτοῦ νὰ τὸν παῖσωσι νὰ φάγῃ κοχλίας (2)· τέλος ἐψήσαντες αὐτοῦ τοῦ ἤρτουςαν εὖτως ὥστε ἔρχετο κατὰ κόρον, ἐκλαβὼν αὐτοὺς ὡς θαλάσσια προΐντα ἄλλου τινος εἶδους. Ὅταν ὁμῶς ἀπὸ τὸν γέλωτα καὶ τοὺς καγχασμούς τῶν ἄλλων καὶ ἀπὸ τὰς ῥιπτομένας κογχύλας ἐνόησε τὴν ἀπάτην του, ἔπεσαν εἰς ἀπερίγραπτον ταραχὴν, κατεκλίθη, καὶ δὲν ἔπαυεν ἐμῶν, κλαίων καὶ ταλαιπωρούμενος. Μόλις δύο μηνικῆ ἤρκεσαν νὰ σβέσωσι τὸ ἀμάρτημα τοῦτο, διότι ταύτην τὴν συνήθειαν ἔχουν οἱ Γραικοὶ ἱερεῖς, νὰ ἐπιβάλλωσιν εἰς τοὺς ἐξομολογουμένους τὰ ἀμαρτήματά των ποινὰς χρηματικὰς. Δὲν συγχωροῦνται δὲ οἱ ἀμαρτήσαντες ἂν πρότερον δὲν πληρώσωσι τὰ ἐπιβαλλόμενα πρόστιμα. κ* Ἡ ἱστορία αὕτη τοῦ νεανίσκου, ἂν ἀληθεύῃ, ἀποδεικνύει ἐν τῶν δύο, ἡ ὅτι οἱ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει Γραικοὶ δὲν ἔτρωγαν τοιαῦτα εἶδη νηστεύοντες καὶ ὅτι τὰ παρεδέχθησαν κατόπιν, ἡ ὅτι αἱ κογχύλαι ἦσαν ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα οὐδὲ σήμερον γεύομεθα, οἷον χελώναι, βάθρακοι καὶ τὰ τοιαῦτα. Τοῦτο μὲ φαίνεται πιθανώτερον, διότι ὁ Βυσβέκ, ὁμιλῶν ἀλλαχοῦ περὶ τῶν πολυπληθῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ Θράκῃ χειρταίων χελωνῶν, λέγει ὅτι καὶ Ὀθωμανοὶ καὶ Χριστιανοὶ τὰς ἀφίνουν ἀνενοχλήτους.

Εἰς τὸ τέλος τῆς συντόμου ταύτης περιγραφῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, περιγραφῆς ἀξίως ἀναγνώσιμος, καὶ τῆς ὁποίας ὀρθοτέρην καὶ ἀληθεστέραν οὐδεὶς μεταγενέστερος συνέγραψε, πολλοὶ δὲ ἀντέγραψαν αὐτήν, συγκινούμενος ἀπὸ τὴν ἐρήμωσιν καὶ γύμνωσιν τῆς πρὸ μικροῦ εὐκλείας τῆς, ἔγραψεν ὁ Βυσβέκ τὸν ἀκόλουθον παράγραφον, ἄξιον νὰ χαρυχθῇ εἰς στήλην μαρμαρίνου, καὶ παρὰ πάντων ν' ἀναγινώσκειται, καὶ ταῦτα μεσοῦντος τοῦ 11^{ου} αἰῶνος· «*Αἱ χῶραι αὗται, τῇ Διᾷ, φαίνονται ἐπιποθοῦσαι καὶ θρηνοῦσαι τὸ φέλεργον καὶ τὴν λατρείαν τῶν Χριστιανῶν, πλείον δὲ ἡ Κωνσταντινουπόλις, ἢ μᾶλλον σύμπασα ἡ Ἑλλάς, ἢ ἄλλοτε εὐκλειεστάτη, νῦν δὲ ἀναξίως πιεζομένη ὑπὸ δουλείαν. Ἡ πάσαι διδάσκαλος τῶν ὠραίων τεχνῶν καὶ ἐλευθερίου μαθήσεως, φαίνεται ἀναζητοῦσα τὴν παιδείαν τὴν ὁποίαν εἰς ἡ-*

(1) *Parī superstitione laborant Graeci.* σελ. 66.

(2) *Hunc, reliqui famuli nunquam inducere potuerant, ut cochleis visceretur.* σελ. 66.

(1) *Contemptius inter Turcas degentes quam vixit Dionysius Corinthi.* σελ. 44.

μᾶς παρέδωκε, καὶ χάριν τῆς κοινῆς πίστεως ἐκτείνουσα ἀρωγὴν κατὰ τῆς Σκυθικῆς βαρβαρότητος. Ἀλλ' εἰς μάτην, διότι ὁ τοῦς τῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων ἀλλαγὴ πλανᾶται. Οὐτε πιέζουν οἱ Τούρκοι τοὺς Γραικοὺς μὲ δουραστία, βαρύνειν ἐκείνης δι' ἧς πιέζουν ἡμᾶς αἱ μοχθηρίαι, αἱ κραιπάλαι, ἡ ὀκνηρία, αἱ ἡδοναί, ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ φιλοδοξία, ἡ φιλαργυρία, τὰ μίσση, ὁ φθόνος καὶ αἱ ζηλοτυπίαι. »

Μέχρι τοῦ προσεχὸς Μαρτίου ἐπερίμεναν ὁ Βυσβὲς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Σουλτάνου, ἥτις τέλος ἐφθάσε, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἀμάσειαν τὴν ἐννᾶτην τοῦ αὐτοῦ μηνός.

Περὶ τὸν εἶναι ν' ἀκολουθήσωμεν τὸν πρέσβυν εἰς τὴν πορείαν τοῦ ταύτην, διότι ὀλίγα ἀξιοπερίεργα διηγείται. Τὰ πλεῖον δέ, γραφέντα διὰ τοὺς τότε Εὐρωπαίους, εἶναι τὴν σήμερον γνωστά, καὶ ἀποδίδονται μᾶλλον τὴν ζωολογίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, καὶ πολλὰ ἄλλα φινόμενα φυσικά, εἰς τὰ ὅποια ὁ Βυσβὲς ἐδείχθη τὸν αἰῶνα ἐκείνον παντὸς ἄλλου πολυμαθέστερος. Εἰς τὴν Νίκαιαν, ἀνασκάπτοντες οἱ Τούρκοι ἀρχαίας τινὰς θέρας, ἀνεκάλυψαν περικαλλέστατον ἀνδριάντα ἐνόπλου στρατιώτου Ῥωμαίου, τὸν ὅποιον πάραυτα κατεκερμάτισαν, διὰ νὰ μὴ γείνη ἀντικείμενον λατρείας τῶν Χριστιανῶν. Περιγράφει τὴν Ἀγκυραν, τὰ ἐγγύρια πρόδατα, τὸ πολύτιμον μαλλίον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξυφαίνοντο λεπτότατα ὑφάσματα, φορούμενα παρὰ μόνου τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν πασάδων. Εἰς ὅλας τὰς πλησίον κόμας οὐδὲν ἀξιοθέατον μνημονεύει. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν Τουρκικῶν μνημάτων ἐβλέπαμεν, λέγει, κίονας καὶ ἀρχαίους λίθους λευκοῦ ἐξαισίου μαρμάρου, φέροντας ἐπιγραφὰς Ἑλληνικὰς καὶ Ῥωμαϊκὰς δυσαναγνώστους. Οἱ μεγάλοι οὗτοι λίθοι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ὁδηγῶν του, ἐπροφύλαττον τὰ πτώματα ἀπὸ σαρκοφάγα θηρία, κατ' ἐξοχὴν τὴν ὕαιναν, κοινοτάτην τότε εἰς τὰς χώρας ἐκείνας.

Αἱ πολιτικαὶ ὑποθέσεις δὲν ἀπέτρεπον τὴν προσοχὴν τοῦ Βυσβὲς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐρευνῶν. Αἱ ἐπιγραφαί, τὰ νομίσματα καὶ τὰ χειρόγραφα, τὰ διασωθέντα παρὰ τοῦ πρέσβους τούτου εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Κωνσταντινουπόλιν, προσμαρτυροῦν τὴν παρὰ τῶν συγχρόνων του θρυλλουμένην φιλοπονίαν καὶ φιλομάθειάν του. Συνέλεξεν εἰς τὰ μέρη ταῦτα πλῆθος νομισμάτων Βυζαντινῶν, καθὼς καὶ τῶν παρακειμένων πόλεων καὶ κομποπόλεων τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Τούτων τὰ πλεῖον μετεχειρίζοντο οἱ Ὀθωμανοὶ ἀντὶ ζυγίου, κατ' ἐξοχὴν τὴν δραπεχίαν καὶ τὸ ἡμιδραχμὸν. Εἰς αὐτὴν τὴν Ἀγκυραν σιδηρουργός τις ἐτάραξε τὸν στόμαχόν του, εἰπὼν, ὅτι πρό τινων ἡμερῶν εἶχε μέγαν σωρὸν ἐξ αὐτῶν, μὲ τὰ ὅποια, ἀγνοῶν τὴν ἀξίαν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν, κατεσκεύασε χαλκίους λέδητας (1).

(1) Αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ συλλεγόμενα νομίσματα ἐπέμειναν εἰς ἀρχαιολόγους, παρὰ τῶν ὁποίων ἐξεδόθησαν, διότι ὁ Βυσβὲς κατὰ θυσυχίαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, δὲν ἤθελε ποτὶ νὰ γράψῃ περὶ τούτων. Ὁ περιβόητος φιλόλογος Lipsius, πλείον

Μεγάλως ἐλυπήθη ὁ Βυσβὲς διὰ τὴν ἀπώλειαν τούτων ἀρχαιοτήτων (1).

Μετὰ δεκαεννέα ἡμερῶν ὁδοιπορίαν ἐφθασεν εἰς τὴν Ἀγκυραν. Ἐδῶ, πρῶτος ἀντέγραψε τὴν πολύτιμον ἐπιγραφὴν τὴν καλουμένην παρὰ τῶν Εὐρωπαϊῶν monumentum Ancyrae, ἥτις ἀναφέρει τὰ πλεῖον ἔργα τοῦ Αὐγούστου Καίσαρος, καὶ θεωρεῖται μέχρι σήμερον ὡς τιμαλφέστατον ἱστορικὸν ὑπόμνημα τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Οὐδὲν ἄλλο ἀξιοπερίεργον ἀναφέρει περὶ τῆς πόλεως ταύτης ὅπου διέτριψέ τινες ἡμέρας, διότι, λέγει, ἐφθασεν εἰς τὴν Ἀμάσειαν τὴν 7 Ἀπριλίου, ἥτοι τριάκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀναχώρησίν του.

Τὸν Βυσβὲς μετὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ ὑπεδέχθη πρῶτον ὁ Ἀχμέτ πασᾶς, καὶ μετὰ τοῦτον ἄλλοι τινὲς ὑπουργοὶ τοῦ Σουλτάνου. Τὴν δὲ συνέντευξιν μετὰ τοῦ Σουλταϊνάνου, περίεργον καὶ μοναδικήν, λεπτομερέστατα διηγείται μεταφράζων δὲ ταύτην ὡς εἰκόνα καθάρην τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ψυχῆς τοῦ μεγάλουργοῦ τούτου αὐτοκράτορος. « Οἱ πασάδες ἀναγγεῖλαντες τὰ πάντα πρὸς τὸν Σουλταϊνάνον μᾶς ὠδήγησαν πρὸς αὐτόν. Οὗτος δέ, οὔτε τὴν ὁμιλίαν, οὔτε τὰς ἐπιστολάς μας ἐδέχθη μὲ ἱλαρὰν ψυχὴν καὶ πρόσωπον (2). Ἐκάθητο ἐπὶ θρανίου μᾶλλον χαμηλοῦ, ἕως ἐνὰ πόδα ὑψουμένου ἀπὸ τὴν γῆν. Πλησίον του ἦσαν πολυτιμώτατα στρώματα, καὶ πλουσιώτατα κεντημένα προσκέφαλα. Εἶχε δὲ παρ' ἐαυτῷ καὶ τόξον καὶ βέλη. Τὸ πρόσωπόν του, ὡς εἶπα, δὲν ἦτο πολὺ χάρειν, τὸ ἦθος του ἦτο σκυθρωπὸν, ἀλλ' ἡ σοβαρότης του πλήρης μεγαλειότητος. Ἐκαστον ἡμῶν ἐμβαίνοντα ὠδήγουν πρὸς αὐτόν οἱ Αὐλάρχαι, κρητοῦντες τοὺς βραχίονάς μας (3). Τοιαύτη εἶναι ἡ συνήθεια, ἀπ' ὅτου Κροάτης τις, πνέων ἐκδίκησιν διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος του Μάρκου, δεσπότης Σερβίας, κατὰ τινὰ συνέντευξιν ἐφόνευσε τὸν Ἀμουράτ (4). Μετὰ τὸν προσποιητὸν ἀσπασμὸν τῆς χειρὸς, ὠδηγήθημεν κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν πρὸς τὸ ἀπέναντι τεῖχος, χωρὶς νὰ στρέψωμεν πρὸς αὐτόν τὰ ὀπίσθια. Τότε μὲ ἤκουσεν ἐκθέσαντα τὰ ζητήματά μου, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐσύμπεραν εἰς αὐτόν, (σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ ζητήματα τῆς Αὐτοῦ Καισαρικῆς Μεγαλειότη-

παντὸς ἄλλου ἐγνωμιάζει τὸν Βυσβὲς, εἰς τὴν ἐκδοσὴν καὶ ἐξηγῶν τῶν πολλῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν τούτων ἐπιγραφῶν. Πρβ. τῆς Justi Lipsii Epistol Selectae Ceterinae Primae. 18 καὶ 63 ἐπιστολῆν.

(1) Sane magno mihi erat dolori, tantum perisse antiquitatis. σελ. 86.

(2) Sed ille nec orationem, nec rationes nostras, nec mandata animo aut fronte satis benignè suscepit. σελ. 98.

(3) Ἡ συνήθεια αὕτη κατηργήθη περὶ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, διὰ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Γάλλου πρέσβους.

(4) Τοῦτο συνέβη τὴν 15 Ἰουνίου 1383 εἰς τὸ Κόσσοβον τῆς Σερβίας, ὅταν ὁ Σουλτάνος Ἀμουράτ, διαβίβων τὸ πεδῖον τῆς μάχης, μετὰ τὴν ἤτταν καὶ τὸν θάνατον τοῦ δεσπότη τῆς Σερβίας, ἐφονεύθη διὰ πληγῆς εἰς τὴν γαστέρα παρὰ τραυματίου τινος Σέρβου.

τος ἦσαν καὶ ἀξιοπρεπὴ καὶ ἐλευθέρια, ἕνεκα τούτου δὲν τὰ ἐδέχθη τόσον εὐμενῶς ὁ Σουλτάνος, νομίζων ὅτι τίποτε δὲν ἠδύνατό τις νὰ τῷ ἀρνηθῇ). ἄλλο δὲν ἀπεκρίθη, παρὰ μὲ βλέμμα καταφρονητικὸν εἶπε· *Fryoullé-Fryoullé*, δηλ. καλὰ, καλὰ. Οὕτως ἐπιστρέψαμεν εἰς τὰ ἴδια. »

Τοιαύτη εἶναι ἡ σύντομος περιγραφὴ τῆς συνεντεύξεως ταύτης, τὴν ὁποίαν οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς πολλὰκις ἀντέγραψαν. Διὰ τῶν ὀλίγων δὲ τούτων ζωγραφεῖ ὁ Βυσῆς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀγαρώχου τούτου μονάρχου, τοῦ ὁποῦ τοῦ νικητῆ ρικ ὅπλα καὶ ἡ ἀκάθεκτος ταχύτης ἐνέπνεαν τόσον φόβον εἰς τοὺς ἀσυγκρίτως ἀπολεματέρους τότε λαοὺς τοῦς Εὐρώπης. Μόλις δὲ κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ ἐξάμηνον ἀνακωχὴν, κειρὸν ἱκανόν, κατὰ τὴν ιδέαν του, εἰς τὸ νὰ ἐξισασθῶσιν αἱ μεταξὺ τῶν δύο ἡγεμόνων ἐκκρεμαῖς ὑποθέσεις.

Μέλλων νὰ μεταφέρῃ εἰς Γερμανίαν τὰ γράμματα τοῦ Σουλταϊνῶνα καὶ τοὺς ὅρους τῆς ἀνακωχῆς, ἐζήτησεν ἄδειαν ν' ἀποχαιρετίσῃ αὐτόν. « Μ' ἐνδυσαν, λέγει ὁμιλῶν περὶ τῆς νέας συνεντεύξεως, μὲ δύο πλουσίους καὶ πλατεῖς ἐπενδύτας, τοὺς ὁποῖους μόλις ἐτήκονα. Ἐβλῶκαν δὲ καὶ εἰς ὅλους τοὺς περὶ ἐμὲ μεταξωτοὺς ποικιλόχρους, τοὺς ὁποῖους καὶ οὗτοι φορέσαντες μὲ ἡκολούθουν. Οὕτω στολισμένος ὁδεύω ὡς νὰ ἔμελλα νὰ παραστήσω τὸν Ἀγαμέμνονα, ἢ ἄλλο τοιοῦτον πρόσωπον εἰς τραγωδίαν. Ἀπεχαιρέτισα τὸν ἡγεμόνα λαβὼν τὰς ἐπιστολάς αὐτοῦ τυλιγμένας ἐντὸς πνύου χρυσοῦ φάντου, καὶ ἐσφραγισμένας. Ἐπιθυμοῖς νὰ μάθῃς ὁποῖος μὲ ἐφάνη ὁ Σουλταϊνῶνος. Εἶναι ἡλικίης προθεβηκυίας, ἀπὸ δὲ τὴν ὄψιν καὶ τοῦ σώματος τὸ ἀνάστημα φαίνεται ἀξίος τοιούτης εὐρυχώρου αὐτοκρατορίας. Εἶναι σώρρων καὶ ἐγκρατής· εἰς οἶνοποσίαν ποτὲ δὲν ὑπέπεσε, καὶ ἐφυλάχθη ἀπὸ πολλὰς παρεκτροπῆς συνήθεις εἰς τοὺς Τούρκους. Τὴν θρησκείαν αὐτοῦ καὶ τὰς τελετὰς τῆς πιστότατα ἐφύλαττε, καὶ ἀπὸ τὴν λαιρεῖαν αὐτῆς δὲν τὸν παρέσυρεν ἡ ὀρεῖς παγκοσμίου κυριαρχίας. Κατὰ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ, (διότι εἶναι σχεδὸν ἐξηκοντούτης) χαίρει καλλίστην ὑγείαν, ἐκτὸς ἂν ἡ ὀχρότης τοῦ προσώπου του εἶναι τεκμήριον ἀφαινοῦς τινος πάθους. Ὁ λαὸς κοινῶς πιστεύει ὅτι ἔχει εἰς τὸν μηρὸν ἑλκος ἀθεράπευτον ἢ γάγγραιναν. Ταύτην τοῦ προσώπου τὴν ὀχρότητα, ἐπισκιάζει μὲ ἐρυθροῦν ἢ πορφυροῦν χρῶμα, ὅσκις μάλιστα ἐπιθυμεῖ ν' ἀποπέμψῃ τοὺς πρέσβεις ἔχοντες καλὴν ιδέαν περὶ τῆς υγείας του, ὥστε οἱ ἐξω ἡ γεμόνες νὰ τὸν φοβῶνται ὡς καλῶς ἔχοντα καὶ ἰσχυρόν. Τούτου προφανεῖ σημεῖα ἔλαβεν καὶ ἐγώ, διότι μὲ πάντῃ διέφορον τρόπον μ' ἀπέπεμψεν ἀναχωροῦντα, ἢ ὅτε μ' ἐδέχθη ἐλθόντα. »

Α. Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ.

(Ἔπεται συνέχεια.)

ΠΛΑΤΩΝ.

—οοο—

Γνωστὸν ἐκ τῶν ἐτησίων ἐκθέσεων τοῦ διευθύνοντος τὸ ἡμέτερον Πολυτεχνεῖον Κ. Καυτανζόγλου, ὅτι ὁ φιλόμουσος τῶν δύο Σίκελιων βασιλεὺς ἐπιτρέπει τὴν εἰς Ελλάδα ἀποστολὴν τῶν ἐκμαγείων τῶν ἀριστουργημάτων τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, ὅσα διατηροῦνται ἐν τῷ ἐν Νεαπόλει Μουσείῳ.

Πλάτων.

Ἐσχάτως ἐφθασαν καὶ νέα τοιαῦτα ἐκμαγεῖα, τινὰ ἐκ τῶν ὁποίων, φιλοτεχνηθέντα ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Κ. Α. Ῥόμπερ, ἐπιτηδειοτάτου ξυλογράφου ἐκ τῶν τροφίμων τοῦ ἀνωτέρου Πολυτεχνεῖου, θέλομεν δημοσιεύσει.

Ἐξ αὐτῶν περὶ τὸν Πλάτωνα σήμερον τὴν εἰκόνα τοῦ Πλάτωνος.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟΝ ΤΗΣ ΗΜΕΙΡΩΤΙΚΗΣ.

(Συνέχεια. *13: φυλλ. 193, 195, 195, 201.)

—οοο—

Σταρλίζω. Κυρίως εἶν' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κάμνει ἡ ὀρνίθα ὅταν μὲ τὸν πόδα τῆς ξύῃ τὸ χῶμα ζη-